

*До разової спеціалізованої Вченої ради
ДФ 41.884.084 Одеського державного
університету внутрішніх справ
65044, м. Одеса, вул. Успенська 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, Журавльової
Зорі Владленівні на дисертацію Кондура Володимира Анатолійовича
«Правовий захист вразливих груп населення: порівняльно-правове
дослідження (на прикладі ромської національної спільноти)», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Володимира Кондура присвячена надзвичайно важливій і своєчасній проблематиці – правовому захисту вразливих груп населення, з особливим акцентом на ромській національній спільноті. Актуальність теми не викликає сумнівів з огляду на сучасні суспільні реалії. В умовах трансформаційних процесів в Україні, що супроводжуються загостренням соціальної нерівності, випадками дискримінації та ксенофобії, проблема захисту прав найбільш уразливих верств набуває особливої гостроти.

Ефективність правової системи держави значною мірою визначається її здатністю забезпечити рівні можливості для реалізації прав людини усіма членами суспільства, включно з тими групами, які через об'єктивні обставини опинилися в стані підвищеної соціальної вразливості. Ромська спільнота належить до найбільш дискримінованих та соціально ізольованих етнічних меншин як в Україні, так і в Європі. Історична маргіналізація, багаторічні стереотипи та системна дискримінація призвели до того, що роми стикаються з хронічними порушеннями основоположних прав – обмеженим доступом до освіти, охорони здоров'я, праці, житла, правосуддя, а також з проявами расизму та злочинами на ґрунті ненависті.

Враховуючі зазначене, дослідження порівняльно-правове дослідження правового захисту вразливих груп населення (на прикладі ромської національної спільноти) є вкрай актуальним і своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень Одеського державного університету внутрішніх справ у контексті теми «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538), а також плану науково-дослідницької роботи кафедри загальноправових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ – «Забезпечення прав і свобод особи в умовах транзитивного суспільства: сучасний вимір» на 2023- 2026 рр. державний реєстраційний номер 0123U103760. Дослідження Володимира Кондура спрямоване на виконання зазначених тем. Це свідчить про високий науковий рівень роботи та збільшує можливості практичної апробації її результатів.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 28 жовтня 2021 р. (протокол № 3).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується використаною методологією, належною теоретичною та емпіричною базою дослідження.

Нормативно-правову основу дисертаційного дослідження становить сукупність міжнародних, європейських та національних правових актів, що регламентують права людини, права національних меншин та захист вразливих категорій населення.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять: дані соціологічних і статистичних досліджень проведених провідними аналітичними центрами України, матеріали засобів масової інформації та інтернет-ресурсів, довідкові видання, які відображають фактичний стан

реалізації та порушення прав вразливих груп населення, зокрема ромської спільноти в Україні та за її межами.

Теоретичні висновки дослідження ґрунтуються на результатах аналізу міжнародного та національного нормативно-правового матеріалу

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальних, загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціально-юридичних методів, що забезпечують всебічне, цілісне, логічно обґрунтоване дослідження правового захисту вразливих груп населення. Використання автором комплексного методологічного підходу дозволив йому проаналізувати явище вразливості в контексті прав людини, соціальної справедливості та функціонування публічної влади.

Мета дисертаційного дослідження визначена Володимиром Кондуrom полягає у комплексному порівняльно-правовому аналізі механізмів правового захисту вразливих груп населення, з акцентом на ромську спільноту.

Аналіз структури дисертаційного дослідження свідчить, що робота логічно пов'язана з визначеною метою, завданнями, об'єктом і предметом наукового дослідження та передбачає визначення стратегії інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини.

Відповідно, наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими та методологічно вірними, такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій. Оцінюючи наукову новизну слід зазначити, що дисертація Володимира Кондура є однією з перших в українській правовій науці кваліфікаційних наукових праць, в якій отримано нові результати у вигляді комплексу наукових висновків відносно механізму захисту вразливих груп населення у міжнародному, європейському та національному праві з акцентом на ромську спільноту.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливим у теоретичному та практичному аспектах, містять

елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення механізму захисту прав вразливих груп населення. Серед них слід визначити наступні:

авторську дефініцію «вразливі групи населення», яке ґрунтується на міждисциплінарному підході. Вразливі групи населення автором визначено як соціально детерміновані спільноти (індивіди), які через сукупність структурних, правових, економічних, етнокультурних, вікових чи інших об'єктивних обставин, перебувають у становищі підвищеного ризику порушення основоположних прав і свобод, потребують спеціальних правових гарантій з боку держави та міжнародної спільноти для забезпечення рівності, безпеки та соціальної інтеграції;

здійснення автором дослідження систематизації рішень Європейського суду з прав людини щодо порушення прав ромської національної спільноти з виділенням типових механізмів дискримінації та форм відповідальності держав;

авторське визначення правової категорії «державна правова політика у сфері захисту прав і свобод вразливих груп населення», яка розуміється як система принципів, заходів, правових норм та інституційних механізмів, спрямованих на забезпечення рівності, соціальної справедливості та захисту основоположних прав людини для категорій громадян, які зазнають підвищеного ризику дискримінації, соціальної ізоляції або порушення прав;

Важливим є і удосконалення автором концепції ромської вразливості, як похідного, але автономного явища в межах загальної категорії «вразливі групи», що базується не тільки на соціально-економічних показниках, а й на культурно-етнічному компоненті, який вимагає особливого правового підходу.

До основних чинників вразливості ромської спільноти, автором віднесено: історичну дискримінацію та стигматизацію; високий рівень бідності та безробіття серед ромів; низький рівень освіти; дискримінацію та соціальну ізоляцію; проблеми з доступом до медичних послуг; юридичну невизначеність громади; незадовільні житлові умови; обмежений доступ до

правосуддя; культурні особливості, що ускладнюють інтеграцію; політичну маргіналізацію; а також прояви ксенофобії та насильства, спрямовані проти ромського населення;

Потребує уваги ідея множинної вразливості як основи для розробки спеціалізованих механізмів захисту не лише ромської спільноти, а й інших груп, які перебувають у подібному становищі (внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю тощо).

Дисертаційне дослідження містить також низку інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій. Таким чином, ступень наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Наукове та практичне значення дослідження. Виконане Володимиром Кондуrom наукове дослідження сприяє можливості використання його результатів для подальшого розвитку законодавства України, підготовки нормативно-правових актів, що сприятимуть соціальній інтеграції ромської національної меншини.

Теоретичні положення та практичні рекомендації дослідження можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшого розроблення методологічних, теоретичних, практичних питань правового захисту вразливих груп населення; правотворчій сфері – для удосконалення правових механізмів правового захисту вразливих груп населення; правозастосовній діяльності – для удосконалення практики правового захисту вразливих груп населення; викладацькій діяльності – під час викладання навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Конституційне право України», «Міжнародний захист прав людини», «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», «Захист прав і свобод вразливих груп населення Національною поліцією України», «Актуальні проблеми захисту та дотримання прав людини в правоохоронній

діяльності», «Актуальні проблеми поліцейської діяльності», «Забезпечення прав людини в діяльності поліції».

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях за темою дисертації. Апробація результатів роботи здійснювалась у порядку, визначеному законодавством України. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 6 наукових публікаціях, 3 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 3 у тезах доповідей на міжнародних і національних науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дослідження тексту роботи дозволяє констатувати відсутність порушень вимог академічної доброчесності та порушень інших вимог до наповнення і оформлення наукових робіт. На використанні джерела інформації, ідеї та концепції належним чином оформлено посилання.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Наголошуючи загалом на високому теоретичному рівні дослідження, його практичному значенні, слід торкнутися й дискусійних положень роботи:

1. Автор дисертаційного дослідження запропонував поняття «вразливі групи населення». Разом із цим доцільно було б уточнити співвідношення цього терміну з іншими близькими поняттями, які широко використовуються в юриспруденції та суспільних науках, такими як «соціально незахищені верстви», «малозахищені групи», «меншини» тощо. Попри те, що автор розглядає ці питання у першому розділі, більш ґрунтовний правовий аналіз дефініцій міг би сприяти чіткішому окресленню меж застосування терміну «вразливі групи» та зменшенню ризиків неоднозначностей у практичній сфері.

2. У дослідженні ромська спільнота одночасно представлена як етнічна меншина та як вразлива група. Однак автор не завжди достатньо ясно роз'яснює, в яких обставинах одна з цих характеристик набуває більшого значення, що може призвести до термінологічної неоднозначності.

3. В роботі вдало використано дані опитувань і статистики щодо дискримінації ромів. Водночас, можна було б посилити емпіричну основу аналізу українського контексту додатковими конкретними прикладами з національної судової або адміністративної практики. Наприклад, цікаво було б проаналізувати резонансні кейси порушення прав ромів в Україні (як-то випадки погромів ромських таборів, судові справи щодо мови ворожнечі проти ромів, чи ситуації з доступом ромських дітей до шкіл) з точки зору реакції української правоохоронної та судової системи. Такий аналіз продемонстрував би, як саме на практиці реалізуються гарантії, що закріплені в законодавстві, і додатково обґрунтував би необхідність запропонованих автором змін. Розуміючи, що основний акцент роботи зроблено на теоретико-правовому та міжнародному аспектах, це зауваження радше вказує на можливості продовження дослідження в майбутньому – зокрема, у напрямі детального аналізу національної судової практики з питань захисту прав ромської спільноти.

У цілому зауваження мають дискусійний характер та не знижують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. Робота виконана на вельми актуальну тему, відрізняється новизною, містить приріст наукового знання щодо розв'язання теоретичних та практичних питань, пов'язаних з правовим захистом вразливих груп населення.

Загальний висновок та оцінка дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження Володимира Кондура є актуальною, сформульовані положення, пропозиції і висновки автора раціональні, самостійні, аргументовані, мають наукову новизну. Рівень виконання наукової роботи свідчить про належне виконання вимог, що висуваються до робіт такого рівня.

Вище наведене дозволяє зазначити, що дисертаційне дослідження є актуальним, за новизною та вирішенням проблем дослідження, а також за теоретичним рівнем та практичною корисністю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів, повністю відповідає спеціальності

081 «Право» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, № 502 від 19 травня 2023 року, № 507 від 03 травня 2024 року), а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 року), а її автор – Володимир Кондур, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент

провідний науковий співробітник

приватної установи «Науково-дослідний інститут

публічного права»

кандидат юридичних наук

Зоря ЖУРАВЛЬОВА